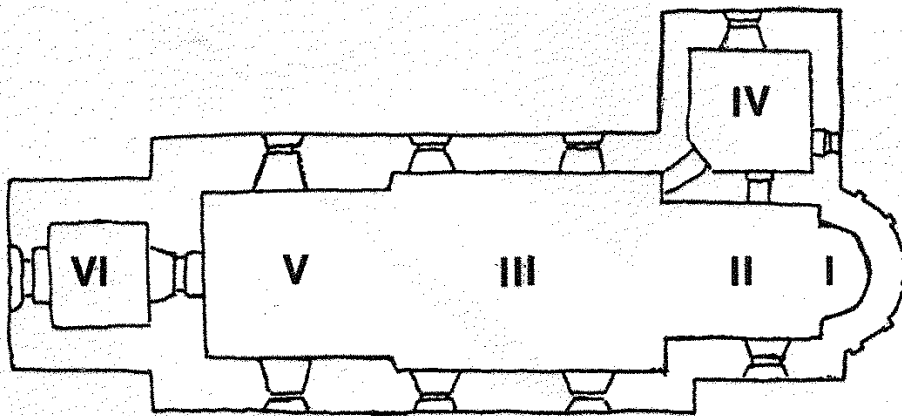

Hogstad

Besiktning av kalkmåleri 2014-07-15

Gunnar Nordanskog & Eva Ringborg

Plan av kyrkan.

I.	Absid	1100-talet.
II.	Kor	1100-talet.
III.	Mittparti I	1100-talet.
IV.	Sakristia	1400-talet.
V.	Mittparti II	1785.
VI.	Torn	1787.

Bild 1: planritning, ur Odenbring 1993.

Sammanfattning

Hogstad kyrka har varit försedd med kalkmålningar från tiden omkring 1200. Delar av dessa är ännu bevarade längst upp vid långhusets murkrön, mest på den norra men även på den södra sidan. Målningarna är svåråtkomliga och till stora delar täckta av mineralullsisolering.

Åtgärd: Ingen åtgärd föreslås, men vid varje arbete på kyrkans tak eller vind måste antikvarie kontaktas och stor försiktighet iakttas för att inte skada måleriet eller de medeltida delarna av takstolen.

Bild 2: takstolen och ovasidan av tunnvalven i övergången mellan sektion III och V, ned mot det norra murkrönet.

Måleriet och byggnadshistorien

Hogstad kyrka är huvudsakligen uppförd under 1100-talet. Genom dendrokronologiska dateringar av bevarade medeltida delar av takstolen (prover tagna i långhuset och dess åt väster tillbyggda del, sektion III och V på planritningen bild 1), kan dateringarna preciseras och revideras till år 1170 eller kort därefter för långhuset, och 1337 eller kort därefter för tillbyggnaden (Eriksson 2006).

Under senmedeltiden slogs kryssvalv i långhuset, och delar av de romanska målningarna kom att bevaras ovan valven. Valven revs 1785 eller 1787 och ersattes med brädpanel som satt fram till 1875 då panelen revs ned för att ersättas av det nuvarande putsade tunnvalvet (Löfgren Ek 2005).

Vid 1875 års ombyggnad upptäcktes de romanska målningarna och avtecknades av byggmästare Abraham Nyström (bild 3 och 4). Teckningarna återger de övre delarna av måleriet i två rader. Den övre raden avbildar norra sidan och den under raden den södra.

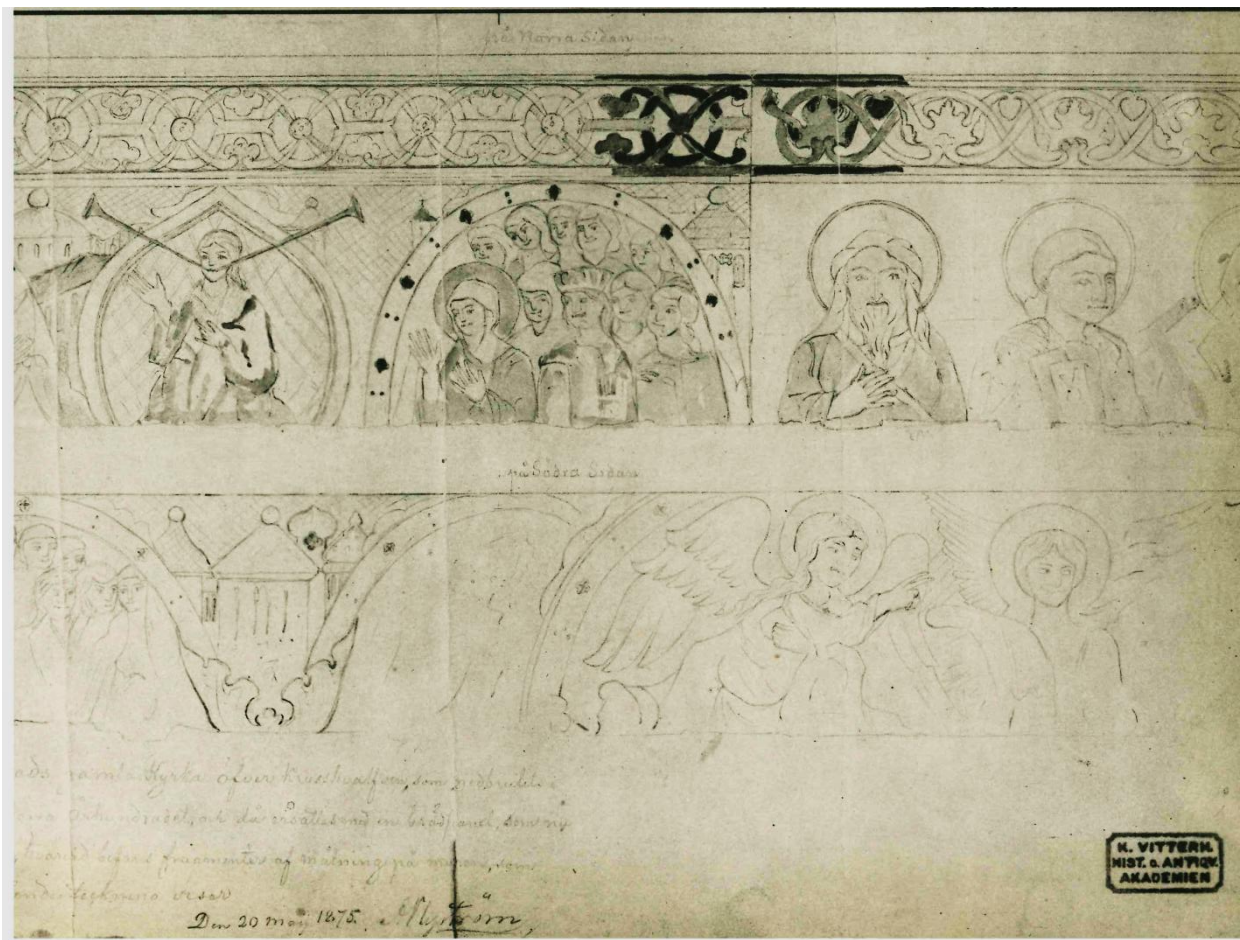

Bild 3: teckning av Abraham Nyström 1875. Överst avbildas måleriet på norra muren, underst måleriet på den södra (ur Borelius 1956).

Bild 4: detalj från bild 3, norra muren. Figuren i mitten är tecknad som en kvinna med halsband och klänning, men det torde vara en missuppfattning av Nyström. Originalmålningen avbildade säkerligen en tronande Kristus inramad av en mandorla. Ur Kristi mun sticker ut två trumpeter, men Borelius förmodar att det på originalmålningen ska ha varit ett svärd och en lilja. Det är alltså ett Domedagsmotiv som till sin utformning har en parallell i exempelvis Järstad kyrkas valv.

Målningarna är idag endast åtkomliga från murkrönen och endast de allra översta delarna är synliga. Resten får man förmoda är förstört. Vid en invändig renovering 1966 undersöktes förekomsten av bevarade kalkmålningar. Fragment av medeltida puts befanns vara bevarade i kor och absid samt i fönstersmygen till ett igensatt fönster högt upp på sydväggen. Färgspår av målningar hittades endast i absiden (Löfgren Ek 2005).

Abraham Nyström må ha missuppfattat motiven något i sina teckningar, men formmässigt är de sannolikt i huvudsak korrekta. Den översta bården består, ungefär som Nyström visar, av ”två parallella horisontalband, i rödbrunt med ljusa konturer, och där nedanför stora rundlar, uppskattningsvis cirka 30 cm i diameter, dekorerade med diagonalt lagda band, vilka i en böljande upprepning fortsätta utåt sidorna. I rundlarnas centrum, där diagonalbanden, av vilka det ena är mörkt, det andra ljus, skära varandra, synes en mindre cirkel med en punkt i mitten” (Borelius 1956:126 f, jfr bild 10).

Måleriet är till största delen täckt av mineralull som lades 1965-66 (Löfgren Ek 2005), men ställvis åtkomligt mellan takstolarna (bild 5-11). Samtliga av dessa bilder är tagna från norra långhusmuren, från väster till öster. Medeltida puts finns även på södra muren, men här är färgspåren mer sporadiska.

Två lager bruk är urskiljbara: närmast muren är det fråga om brett utstrukna fogar mellan murstenarna vilket antyder att murverket har stått oputsat en tid efter byggnationen 1170. Utanpå dessa breda fogar ligger ett centimetertjockt och alldeles jämnt putslager som har bildat underlag för måleriet. Putsen är väl sammanhållande, om än med viss bom. Risken för skador är dock obefintlig så länge ingenting rörs.

Bild 5

Bild 6

Bild 7

Bild 8 (samma ställe som bild 7)

Bild 9

Bild 10 (samma ställe som bild 9)

Bild 11

Bild 12: ovansidan av 1875 års tunnvalv, puts med armering av halm.

Rapport sammanställd av Gunnar Nordanskog 2014-07-16. Granskad av Eva Ringborg

Källor

Borelius, A 1956: *Romanesque mural paintings in Östergötland*.

Eriksson, J 2006: *Dendrokronologiska undersökningar av medeltida kyrkor inom Linköpings stift*.
Länsstyrelsen Östergötland rapport 2006:16.

Löfgren Ek, A 2005: *Hogstad kyrka. Kulturhistorisk inventering*. Östergötlands länsmuseum.

Odenbring, F 1993: *Hogstad kyrka*. Kyrkoberskrivning, Linköpings stifts kyrkoberskrivningskommitté.

Peterson, S 2003: *Kalkmåleriinventering*, Linköpings stift.